

KELAM İLMİ AÇISINDAN AŞERE-İ MÜBEŞŞERE

Orhan AKTEPE (*)

Özet

Kur'ân'a göre bazı alanlar vardır ki onların mahiyeti sadece Allah tarafından bilinir; bu yüzden onlar varlıklar için bir sırdır (mugayyebâtur). Kur'ân, inanıp sâlih amel işleyenlerin cennetle ödüllendirileceğini haber vermektedir. Bazı hadisler ise, on sahabinin hayatlarında cennetle müjdelendiklerini haber vermektedir. Daha sonra ashabın biyografisini yazan bazı müellifler onları bazı sınıflara ayırmışlar ve on sahabiyi "Cennetle Müjdelenen/Aşere-i Mübeşşere" şeklinde isimlendirmişlerdir. Bazı kişilerin ismen cennetle müjdelenmiş olduklarının bildirilmesi Kelâmî açıdan problematiktir. Çünkü âhiretin mahiyeti ile ilgili tüm bilgiler sadece Allah'a âittir. Bu yüzden biz, bu konuyu Kur'ân-ı Kerim ve hadislerle müracaat ederek değerlendirdik.

Anahtar Kelimeler: Kur'ân, Hadis, Gayb, Cennet, Cehennem

Companions Given the Good Tiding of Paradise (Ashara Mubashira)

Abstract

According to glorious Qur'an there are some spaces that their essences are known only by God, so they are secrets for creatures (mugayyebât). Also the essences of Hell and Paradise are in the mids of mentioned space belonging to God. The Glorious Qur'an announces that whoever believe and work righteousness will be rewarded with Paradise. It is seen that some Prophetic traditions make known that ten Companions were given glad tiding with Paradise while they were alive by Prophet Muhammed. Some subsequent authors who wrote out the biographies of Companions classified them into some categories and called the mentioned above Companions as Ten Given the good tidings of Paradise/ Ashara Mubashira. It is theologaly problematic to promise some person Paradise by name. Because all knowledges about essence of hereafter mere belong to God. In this respect this mentioned subject must be investigated. So we have ascertained this subject referring to glorious Qur'an and Prophetic traditions

Key Words: Qur'an, Prophetic Traditions, All Secrets For Creatures(Mugayyebât), Hell, Paradise

*) Dr., Erzincan Üniversitesi İlahiyat Meslek Yüksekokulu Öğretim Elemanı.
(e-posta: orhanaktepe24@gmail.com)

Giriş

Bütün dinler, inananlarına cennet vaat eder. Fakat her dinin cennet anlayışı ve cennete gitme yolları farklıdır. Bir dindar için en önemli olan şey, kendi inanç sisteminin vaat ettiği cennete girebilmektir. Bu gizemli konu, tarih boyunca insanların zihnini meşgul etmiştir.

Müslümanlar arasında da şüphesiz ki, cennet umudu önemli bir yer tutmaktadır. Kur'an-ı Kerim çeşitli yerlerinde "İman edip yararlı işler yapanlara" cennet ve cennet nimetleri verileceğini beyan etmektedir. Hz. Peygamber de "Allah'tan başka ilah olmadığına kalbinin tüm samimiyeti ile inananların cennete gireceklerini" (Buhârî, Salat, 46; Müslim, İman, 26) açıklamaktadır. O, bununla da kalmayıp davası uğrunda canlarıyla, mallarıyla çalışan ilk dönem Müslümanlarından bazılarının adlarını sayarak cennete gireceklerinin müjdesini vermiştir. Bir hadisinde on kişinin adlarını sırasıyla sayıp cennetlik olduklarını açıklamıştır (Ebû Dâvûd, 1992: Sünne, 8; Tirmizî, 1992: Menakıb, 83; İbn Mâce, 1992: Mukaddime, 133). Daha sonra gelen biyografi yazarları Hz. Peygamber'in Ashabı'nı bazı tabakalara (kategorilere) ayırarak, onların biyografilerini yazma yoluna gitmişlerdir. Bu tabakalar arasında cennetle müjdelenenler (Aşere-i-Mübeşşere) önemli bir yer tutmaktadır. Bununla beraber onlara ve onların faziletlerine dair ayrı eserler de tahsis edildiği görülmektedir. Örnek olarak Muhibbüddin Ahmed et-Taberî (ö.694/1295)'nin "Riyâdu'n-Nâdara fî Fedâili'l-Aşera" (Katip Çelebi, 1971: I, 937) adlı eseri ve Burhaneddin İbrahim el-Fazarî (ö.729/1328)'nin "Fedâilu'l-Aşerati'l-Mübeşşere" (Katip Çelebi, 1972: II, 1276) si verilebilir (Okıç, 1959: 45).

İslam dünyasında geçmişten beri bu on sahabinin kesin olarak cennete girecekleri hususunun bir inanç meselesi haline dönüştüğü gözlemlenmektedir. Hâlbuki tüm gaybî meselelerde olduğu gibi cennete girme meselesinde de zan ihtimali bulunmayan kesin delillerin bulunması gerekmektedir. Dolayısıyla bu sözü edilen meseledeki haberlerin bu niteliğe sahip olup olmadıklarının araştırılması gerekmektedir. Kalam kitaplarında bu konunun ele alınıp detaylı bir şekilde değerlendirilmediği görülmektedir. Bundan dolayı bu on sahabînin dünyada iken cennetle müjdelenmesi meselesinin Kur'an-ı Kerim ve hadis kaynaklarına başvurularak incelenmesi gerekmektedir. Bu çalışmamızdaki amacımız, İslam âleminde inanç haline dönüşmüş konularda gerçeğin ortaya çıkmasına katkıda bulunmaktır.

Aşere-i Mübeşşere Kavramı

Bu kavram, Hz. Peygamber tarafından cennetle müjdelenen on sahabî hakkında kullanılır (Koçyiğit, 1980: 54). Aynı kavram karşılığında "el-mübeşşerün bi'l-cenne", "el-aşeretül-meşhûd bi'l-cenne" gibi tabirlere kaynaklarda rastlanmaktadır (Aydınli-Çakan, 1991: "Aşere-iMübeşşere", DİA, III, 547). Aşere-i Mübeşşere kavramı, Arapça'da on sayısını anlamına gelen "aşere" ile müjdelenmiş anlamına gelen "mübeşşere" kelimelerinden oluşmaktadır. "Mübeşşere" kelimesi Arapça'da "sevinmek, müjdelemek, sevindirmek ve güzel yüzlü olmak" anlamına gelen "beşere, yebşüru" (Râzî, Ebû Bekr, 1980: 43; İbn Manzûr, t.y.: IV,61) fiilinin ziyadeli ikinci babı olan "sevindirmek, müjdelemek, iyi haber vermek" anlamındaki "beşşere, tebşir"den (Fîrûzâbâdî, 1991: 699; İbn Manzûr, t.y.: IV

61; Razî, Ebû Bekr, 1980: 43) türemiş bir ism-i mefûldür ki “müjdelemiş kişi” demektir. Beşere fiilinin ve türevlerinin kullanımı lügatlerde çoktur. En önemli kullanımlarından biri de şudur: “Beşertü’r-recüle, ebşertühû, beşşertühû: Adama yüzünün cildini gevşetip yayacak sevindirici bir haber (müjde) verdim.” (İsfahânî, t.y.: 48). Bu fiilin sevindirici ve iyi haber vermekle ilgili kullanımının yanında istihza etmek amacıyla kötü haber verme şeklinde de bir kullanımı vardır (Râzî, Ebû Bekr, 1980: 48).

Kur’ân-ı Kerim’de Cennetle Müjdeleme

Kur’ân-ı Kerim, muhtevası itibarıyla, insan ve insanın yaratılışından (Bakara, 2/28, 30; Âl-i İmran, 3/6 ; Nisâ, 4/1; En’am,6/2,98; İsrâ, 17/99;vb) içinde yaşadığı çevre ve evrenden (En’am,6/101; A’raf,7/54;Yunus,10/3; Hûd,11/7; Ra’d,13/3; Kâf, 50/38 vb.), varlık hiyerarşisindeki yerinden (Bakara, 2/30,34; A’raf, 7/11,172,173), bütün bunların Yarattıcısından (En’am, 6/1,73,101; Yunus, 10/3,5,6; İbrahim, 14/19,32; Zuhuf, 43/9,12; vb) insanın Yarattıcısı ile olan ilişkisinden; yani O’na itaat ve kulluğundan bahsetmektedir (Âl-i İmran, 3/32; Nisa, 4/59; Maide, 5/92; Bakara, 2/21; Nahl, 16/32; Hac, 22/77). Yine Kur’ân, insanın dünyaya gönderiliş gayesini (Hicr, 15/99; Zâriyât, 51/56,57; Mülk, 67/2; Cin, 72/16,17) ve bu gayeyi gerçekleştirebilme yollarını (Ra’d, 13/2,3; İbrahim, 14/32-34; İsrâ, 17/70; Rahman, 55/1,2; vb), bu dünya hayatının geçici olduğunu (Kehf, 18/15,16; Hadid; 57/20; En’am, 6/32; Ankebût, 29/64; Kasas, 28/88), bu hayatın ötesinde ebedî ve sonsuz bir hayatın varlığını çok açık olarak bildirmektedir. Kur’ân-ı Kerim’de, hiçbir şeyin boş yere yaratılmadığı (Mü’minûn, 23/115), bu dünya hayatının bir sınav olduğu ve insanında sorumlu bir varlık olarak yaratıldığı (A’raf, 7/6; Nahl, 16/93; Enbiya, 21/13,23; Ankebût, 29/13; Tekasür, 102/8), onun önünde iki seçenek bulunduğu (İnsan, 76/3; Beled, 90/10), eylemlerin bu iki seçenektan birine göre değerlendirileceği (Zümer, 39/70; Zilzal, 99/78); kötülüğün simgesi olan şeytanın peşine düşerse cezalandırılacağı (Bakara, 2/168,208; En’am, 6/142; Nur, 24/21), Allah’ın gösterdiği yoldan giderse, ödüllendirileceği (Hac, 22/14,23,50,56; Lokman, 31/8) açık bir şekilde bildirilmiştir.

Şimdi biz bu ödüllendirme konusunun, yani cennetle müjdelemenin Kur’ân’daki örneklerine bakalım: Kur’ân-ı Kerim’de beşere fiil olarak kullanılmadığı halde, A’raf, 7/57; Furkan, 25/48; Neml, 27/63 âyetlerinde “Rüzgârı rahmetinin (yağmurun) önünde müjde (haber) olarak gönderen O’dur” diye buyrulurken mastar olarak kullanılmıştır. Yine Kur’ân da beş-şe-re fiili çeşitli yerlerde mâzî, muzârî ve emir kipleri şeklinde bulunmaktadır. Örnek olarak Bakara, 2/25 deki ayete bakalım. Yüce Allah bu ayette “İman edip iyi hareket ve davranışlarda bulunanlar için, içinde ırmaklar akan cennetler olduğunu müjdele” buyurmuştur. Bu ayetteki “müjdele” emrini daha iyi kavramak için bir önceki ayetlere bakmak gerekir. Önceki ayetlerde (Bakara, 2/23,24) inkârcıların, Hz. Muhammed (s.a.v.)’e indirilenler hakkında kuşku duyuyorlarsa, onun bir sûresinin benzerini getirmeleri istenmektedir; ama onların bunu başaramadıkları ve asla da başaramayacakları vurgulanmaktadır. Bunun ardından da inkârcılardan “Yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten korunmaları” emredilmektedir. İşte hemen bunun akabinde de “iman edip salih amel işleyenlere de cennet müjdesi veriliyor. Zemahşerî (ö. 538/1143) (Keşşaf, t.y.: I, 51) ve diğer müfessirlere göre (İbn Kesîr, 1970: I, 109; Kâsımî, 1957: I, 80; Sâvî, 1358: I, 16), Allah’ın

Kur'ân da terğîb (ümitlendirmek) ile terhîbi (sakındırmak), müjde (sevindirmek) ile inzar (korkutmak)'ı birlikte zikretmesi O'nun ilahi kanunudur. Âlûsî (ö. 1270/1854)'ye göre, sözü geçen ayette Cenab-ı Hak, böyle bir üslup kullanarak "Onları imana teşvik" etmiştir (1985: I, 200). Kurtubî (ö. 671/1273) de ayetteki "müjdele!" ifadesinin, "etkisi yüzünde sevinç izi belirtecek bir olayı haber ver!" anlamına geldiğini kaydediyor (1993: I, 165).

Kur'ân da bu ayetin dışında "müjdele" emir kipi şeklinde olumlu olarak on bir yerde (Bkz. Bakara, 2/153, 223; Tevbe, 9/112; Yunus, 10/2,87; Hac, 22/34,37; Ahzab,33/47; Zümer, 39/17; Sâf, 61/13; Yâsin, 36/11), münafıkları ve inkarcıları uyarmak için de "Acıklı azap ile onları müjdele" (Bkz. Nisa, 4/137; Tevbe, 9/3,34; Lokman, 31/7; Câsiye, 45/8; Âl-i İmran, 3/21; İnşikak, 84/24) şeklinde yedi yerde geçmektedir.

Yine Kur'ân'da "Ve ebşiru bi'l-cenneti: Cennetle sevinin" (Fussilet, 41/30) kullanımının yanında "büşra/müjde, iyi haber" (Bkz. Bakara, 2/97; Âl-i İmran, 3/126; Enfal, 8/10; Yunus, 10/64; Hûd,11/69,74; Nahl, 16/89, 102; Neml, 27/2; Zümer, 39/17) şeklinde de kullanımları bulunmaktadır.

Yukarıdaki ayetler, müminleri "cennetle müjdeleyerek, cennetin onlara ait olduğunu haber vererek" imana ve güzel işler yapmaya teşvik etmektedir. Bu sevindirici haberi vermekle yükümlü olanın, vahyin ilk muhatabı Hz. Muhammed olduğu ve onun, Kur'ân da "nezir: uyarıcı" ve "beşir: müjdeleyici" (Bkz. Bakara, 2/119; Sebe, 34/28; Fâtır, 35/24) olarak nitelendirildiği unutulmamalıdır.

Görüldüğü gibi Kur'ân, cennete gireceklerin isimlerini saymak yerine onların niteliklerini ve özelliklerini açıklamaktadır. Bunların başında da vazgeçilmez bir nitelik olarak iman etmeyi ve sâlih amel işlemeyi saymaktadır.

Hadislerde Cennetle Müjdeleme

Kur'ân-ı Kerim'in Hz. Muhammed (s.a.v.)'i "müjdeleyici" olarak nitelendirdiğini yukarıda belirtmiştik. Bu kısımda da bir müjdeleyici olarak Hz. Peygamberin kimleri nasıl ve ne şekilde cennetle müjdelediğini araştırmaya çalışacağız. Şüphesiz ki Hz. Peygamber bir tebliğci olarak Allah'tan kendisine vahyedilenleri muhataplarına eksiksiz olarak ulaştırıyor; iman edenleri cennetle müjdeleyip; inkâr edenleri de cehennem azabı ile korkutuyordu. Biz burada onun bazı müjdeleyici hadislerini nakletmekle yetineceğiz. Bazı hadis metinleri uzun olduğu için kısaltarak buraya alıyoruz.

Müslim (ö. 261/875) Sahih'inde Ebû Hüreyre (r.a)'den şunu naklediyor: Ebû Hüreyre, Resulullah (s.a.v.) ile birlikte otururken Resulullah'ın çıkıp gittiğini görür, O'nu aramaya koyulur, sonunda bir bahçede bulur. Resulullah ona: "Şu iki ayakkabımı al, götür. Bu duvarın dışında, kalbiyle, samimi olarak inanıp, Allah'tan başka ilah olmadığına tanıklık eden kiminle karşılaşırsan, onu cennetle müjdele." diye buyurur. O da ilk önce Ömer (r.a) ile karşılaşır ve Resulullah'ın dediğini yapar. Hz. Ömer sinirlenerek onun göğsüne vurur, o da oturağının üstüne düşer. Yerinden kalkar ve doğruca Resulullah'ın bulunduğu yere gelir. Ömer de onu takip eder. Hz. Peygamber, Ebû Hüreyre'ye: "Sana ne oldu, nedir bu halin?" diye sorar. O da olup biteni anlatır. Bunun üzerine Hz. Peygamber Hz. Ömer'e, "Neden bunu yaptın?" deyince o da Ebû Hüreyre'yi kendisinin gönderip göndermediği-

ni sorar. Hz. Peygamber'den "evet" cevabını alan Hz. Ömer: "Sakın bunu yapma! Ben insanların sadece buna güvenmelerinden korkuyorum. Onları bırak çalışsınlar." der. Resulullah (s.a.v.) da: "Onları serbest bırak, (amellerine devam etsinler)" buyurdu (1992: İman, 49).

Buhârî (ö. 256/870) ile Müslim'in Ebû Mûsâ el-Eş'ârî (r.a)'den birlikte naklettikleri bir hadis de şöyledir: Ebû Mûsâ el-Eş'ârî Hz. Peygamberi arar, sonunda O'nu, Medine civarında Eris Kuyusu'nun içinde bulunduğu bir bahçede abdest alırken bulur. Resulullah (s.a.v.)'ın yanına varıp selam verir, dönüp bahçe kapısının yanında durur. O sırada Hz. Ebû Bekr (r.a) gelip içeri girmek için izin ister. Ebû Mûsâ el-Eş'ârî de, Hz. Peygamber'e Ebû Bekr'in geldiğini ve yanına gelmek için izin istediğini haber verir. Hz. Peygamber de: "Girmesine izin ver ve onu cennetle müjdele!" buyurur. Biraz sonra Hz. Ömer gelir. O da izin ister. Hz. Peygamber de: "İzin ver ve onu cennetle müjdele!" der. Daha sonra Hz. Osman gelir. Onun içinde aynı işlem uygulanır. Hz. Peygamber: "İzin ver, onu da cennetle müjdele ve kendisine ulaşacak belâ ve imtihanı haber ver!" buyurur (Buhârî, 1992: Fadailu's-Sahabe, 5; Müslim, 1992: Fadailu's-Sahabe, 28, 29).

Ebû Dâvûd (ö.278/888) Saîd b. Zeyd'den rivayet etmiştir. Saîd b. Zeyd şöyle demiştir: Resulullah (s.a.v.)'ı şöyle buyururken işittiğime şahitlik ederim: "On kişi cennettedir. Nebi cennettedir, Ebû Bekr cennettedir, Ömer cennettedir. Osman cennettedir, Ali cennettedir, Talha cennettedir, Zübeyr b. el-Avvam cennettedir, Sa'd b. Malik cennettedir, Abdurrahman b. Avf cennettedir." Saîd b. Zeyd: İsteseydim onununun adını da söylerdim, dedi. Orada bulunanlar: O kim? dediler; O da sükût etti. Sonra tekrar O kim? diye ısrar ettiler. O da: Saîd b. Zeyd, dedi (1992: Sünne, 8). Yine Ebû Dâvûd'un Saîd b. Zeyd'den başka bir rivayetinde, Hz. Peygamber'in bu hadisi Hira dağında söylediği kaydedilmektedir. Ebû Dâvûd'un rivayet ettiği birinci hadisin senedinde Abdurrahman b. el-Ahnes geçmektedir. Zehebî (ö.748/1347), onun için: O tanınmıyor demiştir (t.y.: II, 546). Ebû Dâvûd'un ikinci rivayetinin senedinde de Abdullah b. Zâlîm el-Mâzinî adında bir râvi yer almaktadır. Yine Zehebî'nin kaydettiğine göre; Buhârî, bu şahsın Saîd b. Zeyd'den yaptığı rivayetlerin mevzu olduğunu söylemiştir. (Zehebî, t.y: II, 448) Yukarıda kaydedilen hadisi, Tirmizî (ö. 275/892) ile İbn Mâce (ö.273/886) benzer ifadelerle nakletmiştir (1992: Menakıb, 83; 1992: Mukaddime, 133). Ahmed b. Hanbel (ö. 241/855) de aynı hadisi farklı tariklerle rivayet etmiştir (1992, I, 187, 188).

Bu on kişinin dışında Hz. Peygamber'in ilk hanımı Hz. Hatice (r.a)'nin de cennetle müjdelendiğini Buhârî ile Müslim ve Ahmed b. Hanbel kaydetmişlerdir (1992: Menakıbu'l-Ensar, 20; 1992: Fadailu's-Sahabe, 71-74; 192: IV, 355). Tirmizî de Hz. Peygamber'in kızı Fatma'nın cennet ehli kadınların hanımefendisi olduğunu, Hasan ve Hüseyin'in de cennet ehli delikanlıların efendileri olduklarını müjdelediğini kaydetmiş ve bu hadisin hasen-garib' olduğunu da eklemiştir (1992: Menakıb, 90).

Görüldüğü gibi bu hadislerde, cennetle müjdelenenlerin on kişi olmadığı ve sayının daha fazla olduğu ortaya çıkmaktadır.

1) Hasen-Garîb: Bir râvinin tek başına rivayet ettiği veya rivayetinde teferrüd ettiği hasen hadise denir. (Aydınlı, 1987: 68)

Cennetle Müjdelemenin Kelam Açısından Değerlendirilmesi

Bir kişinin cennetlik olup olmadığı gaybî konulardan biridir. Bu alanda akıl yürütmenin imkânı yoktur. Çünkü bu konu Kelam ilminin “Sem’iyyat” alanına girmektedir. Sem’iyyat konusunda belirleyici olan vahiy bilgisidir. Diğer bir ifade ile bu konuda yetkin olan akıl değil, nakildir. Genel olarak Kelam ve Akaid ilmiyle ilgili kitaplarda ilmin kaynağı üç olarak gösterilir: Duyular, akıl yürütme ve haber. Haber de iki kısma ayrılır.

a-Mütevâtir Haber: Yalan haber olma ihtimali bulunmayan haberdir.

b-Âhâd Haber: Mütevâtir derecesine ulaşmayan haberdir (Maturidî, 2003: 14, 15; Neseî, 1993: I, 26).

Kur’ân-ı Kerim’in günümüze kadar tevatür yoluyla ulaştığı konusunda bütün Müslümanların görüş birliği vardır. Dolayısıyla Kur’ân-ı Kerim gaybî konularda en yetkin ve birinci derecede bilgi kaynağıdır.

Kur’ân-ı Kerim’e bakıldığında inkâr edenlerin, müşriklerin ve münafıkların cehennem azabıyla uyarıldıkları (inzar) (Bakara, 2/24; Kehf, 18/4; İbrahim, 14/44; Sebe, 34/46), iman edip salih amel işleyenlerin cennetle müjdelendikleri (tebşir) görülmektedir (Bakara, 2/25, 155, 223; Tevbe, 9/12; Yunus, 10/228; Zümer, 39/17). Kur’ân bunu yaparken cennet veya cehenneme gideceklerin isimlerini değil, sadece niteliklerini vermektedir. Örnek olarak yukarıda da üzerinde durduğumuz Bakara 2/25 ayetini ele alalım. Bu ayet cennete girecek olanları müjdelerken, önce iman etmeyi ardından da sâlih amel işlemeyi şart koşturmaktadır. Açıkçası Kur’ân-ı Kerim kimin cennetlik veya cehennemlik olduğu üzerinde durmayıp, hangi sıfatları taşıyanların cennet veya cehenneme varacakları üzerinde durmaktadır. Kur’ân’ın böyle bir yöntem kullanması, insanları inkârcılıktan ve insan onuruna yakışmayan davranışlardan uzaklaştırmaya ve iman edip toplum yararına güzel işlere (salih amele) teşvik etmeye yöneliktir.

Hadislerde “Cennetle müjdele(n)me” konusuna gelince; bu konudaki hadisleri iki kısma ayırmak gerekir:

a-Birinci kısımdaki hadisler, genel olarak “samimi bir kalple Allah’tan başka ilah olmadığına inananların” isim belirtmeden cennete gireceklerini bildiren hadislerdir (Buhârî, 1992: İman, 13, 32; İlim, 49; Cihad, 46; Müslim, 1992: İman, 26, 27, 28, 49; İbn Hanbel, 1992: III, 157; IV, 170, 228). Bu türden olan hadisler yukarıda sözü edilen Kur’ân ayetleriyle uyum halinde oldukları için bir problem teşkil etmemektedirler.

b- Hz. Peygamber tarafından isimleri zikredilerek cennetle müjdelendiklerini bildiren hadisler de ikinci kısmı teşkil etmektedirler. Bunlar, yukarıda da kaydedildiği gibi, Buhârî, Müslim ve diğerleri tarafından rivayet edilen Hz. Ebû Bekr, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Hatice, Hz. Fâtıma ve çocuklarını cennetle müjdeleyen hadislerle, on sahabiyi adlarıyla sayan hadislerdir. Bunların yanında Hz. Peygamber’in Kuzman adında birinin cehennem ehlinde olduğunu bildiren rivayetler de vardır (Buhârî, 1992: Cihad, 183; Müslim, 1992: İman, 178). Böylece Hz. Peygamber’in sadece cennetlik olanlardan değil, aynı zamanda cehennemlik olanlardan da bahsettiğini görmekteyiz.

Konuyla ilgili rivayetlerin haber değerlerine gelince; bu hadislerin mütevatir derecesine ulaşmayıp, âhâd haber mertebesinde kaldıkları görülmektedir. Hatta daha öncede belirtildiği gibi “aşere-i mübeşşere”nin adlarını sırayla sayan hadislerin senet bakımından eleştirildiğini, ayrıca Buhârî ve Müslim’in bu hadisleri “Sahih”lerine almadıkları da görülmektedir. Zaten haber-i vâhid tüm şartları toplamış olsa da, kesinlik ifade etmeyip zan ifade eder. Ona sadece ameli konularda itibar edilir, itikadî konularda itibar edilmez (Taftazânî, t.y.: V, 61). Bu bakımdan bu hadislerin gaybî bir konuda kesin hüküm teşkil edemeyecekleri ortadadır. Ancak burada Hz. Peygamber’in, gaybî bir konuda isim belirterek kişilerin cennetlik veya cehennemlik olduklarını haber vermesi bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu hususta Kur’ân da şöyle buyruluyor: “De ki: Ben size, Allah’ın hazineleri yanımdadır demiyorum! Gaybı da bilemem” (En’âm, 6/50; Hûd, 11/31). Bir başka yerde; “De ki: Ben Allah’ın dilediğinden başka kendime herhangi bir fayda ya da zarar verecek güce sahip değilim. Eğer ben gaybı bilseydim elbette daha çok hayır yapmak isterdim” (A’raf, 7/188). Bu ayetler bize Hz. Peygamber’in gaybı bilemeyeceğini anlatmaktadır. Çünkü, “Gaybın anahtarları Allah’ın yanındadır. Onun için gaybı ancak O bilir” (En’âm, 6/59); “De ki: Gayb ancak Allah’ındır” (Yunus, 10/20); “Yerlerin ve göklerin gaybı Allah’a aittir” (Nahl, 16/77) buyrulurken gayb bilgisinin ilke olarak Allah’a ait olduğu vurgulanmaktadır. Ancak yine Kur’ân’da, “Bunlar, bizim sana vahiy yoluyla bildirdiğimiz gayb haberleridir” (Âl-i İmran, 3/44; Yusuf, 12/102; Hûd, 11/49); “O bütün gaybı bilir, kendi gayb bilgisini kimseye açmaz. Ancak dilediği peygamber bunun dışındadır” (Cin, 72/26, 27) buyrulmaktadır. Görüldüğü gibi bu ayetler bize Allah’ın bildirmesi şartıyla, Hz. Peygamber’in de gaybı bilebileceğini göstermektedir. Daha önce de kaydedildiği gibi Kur’ân-ı Kerim, hadislerde adları belirtilerek cennetle müjdelenen kişileri zikretmemekte, yani bu konuda Hz. Peygamber’e bir Kur’ân vahyinin inmediğini göstermektedir. Ayrıca Hz. Peygamber’in cennet müjdesi içeren hadislerinin yanında, cennete ancak Allah’ın mağfiretiyle girebileceğini bildiren hadisleri de vardır. Bunlardan biri de şöyledir: Hz. Peygamber: “Hiç birinizi, ameli cennete sokamaz.” buyurdu. Yanında bulunanlar: “Seni de mi, ey Allah’ın elçisi?” diye sordular. O da “Evet beni de, ne var ki Allah beni rahmet ve mağfiretiyle koruyor” buyurdu (Buhârî, 1992: Rikak, 17; Mardâ, 19; Müslim, 1992: Münafıkûn, 72-78). Bu hadisin dışında daha önce de kaydetmiş olduğumuz Müslim’in Ebû Hüreyre’den rivayet etmiş olduğu hadisin son kısmında, Hz. Ömer: Sakın böyle yapma! Ben insanların sadece buna güvenmelerinden korkuyorum. Onları serbest bırak çalışsınlar”, demesinin üzerine Hz. Peygamber de: “Onları serbest bırak (amellerine devam etsinler)” buyurmaktadır (Müslim, 1992: İman, 49). Gerek Hz. Peygamber’in cennete ancak Allah’ın rahmet ve bağışlaması ile girebileceğini bildiren hadisinden, gerek Hz. Peygamber’in Hz. Ömer’in endişesini haklı bulmasından bu konuda ilahi bir vahyin gelmediği anlaşılıyor. Çünkü bu konuda kendisine kesin bir hüküm gelseydi, Hz. Peygamber, peygamberliğinin gereği olarak bunu açıklar ve Hz. Ömer’e muvafakat etmezdi. O halde adları sayılarak cennetle müjdelemeyi bildiren bu hadisleri nasıl anlamak ve yorumlamak gerekir?

Adları sayılan sahabilerin hepsinin İslâm’a ilk girenlerden, Bedir savaşına katılanlardan ve Rıdvan Biat’ı diye bilinen biatte hazır bulunanlardan oldukları tarihen sabittir

(Daha geniş bilgi için bkz. İbn Sa'd, t.y.: I-VII). Kur'ân-ı Kerim İslâm'a ilk girenlerden övgüyle bahsetmekte ve "Allah'ın onlardan razı olduğunu, onların da Allah'tan razı olduklarını ve Allah'ın onlara cennetler hazırladığını" (Tevbe, 9/100) açıkça bildirmektedir. Rıdvan Beyat'ına katılanlar için de: "And olsun ki o ağacın altında sana biat ederlerken, Allah mü'minlerden razı olmuştur" (Fetih, 48/19) buyurulmaktadır. Hz. Peygamber'in bu ayetlerden ictihad yoluyla bazı arkadaşlarını cennetle müjdelemiş olması muhtemeldir. Yine Hz. Peygamber'in bu hadislerini, onun arkadaşlarına bir iltifatı ve teşviki olarak yorumlamak daha isabetli olur kanaatindeyiz.

Kelamcılar "cennetle müjdeleme" konusuna, kimin kesin olarak cennete girebileceği veya kimler cennetliktir demenin caiz olup olmayacağı açısından yaklaşmaktadır. Onlar bu konuyu değerlendirirken kişinin iman üzere ölüp ölmediği noktasına dikkat çekmektedirler. Onların değerlendirmelerini üç grupta toplamak mümkündür.

a-Peygamberlerin dışında hiç kimsenin cennetlik olduğuna şahitlik edilemez. Bu görüş Muhammed b. el-Hanefiyye ile el-Evzâf'nin görüşüdür (İbn Ebi'l-Izz, 1995: II, 538). Çünkü peygamberler, iman üzere Rablerine kavuşmuşlardır; onların hepsi, hayatlarının başından sonuna kadar küfürden uzak durup masumiyetlerini korumuşlardır. Bu konuda hiçbir tartışma yoktur (Aliyyü'l-Kârî, 1995: 183; Pezdevî, 1963: 175).

b-Hz. Peygamber'in hadislerinde cennetle müjdelenenlerin cennetlik olduğuna şahadet edilir. Bu görüş, ehl-i hadis ile ulemeden bir çoğunun görüşüdür (İbn Ebi'l-Izz, 1995: II, 538). Aliyyü'l-Kârî (ö.1014/1605) bunun zannî bir hüküm olduğunu söylüyor ve şunları kaydediyor: Hz. Peygamberin dışında kalan alimlerin, velilerin ve ahlâken arınmış seçkin kişilerin kesin olarak iman üzere öldüklerine hükmedemeyiz. Onlardan olağanüstü şeyler zuhur etse, her türlü ibadet ve itaati yapsalar ve durumları herkesten çok mükemmel olsa da bu böyledir. Bundan dolayı "Aşeretü'l-Mübeşşere" ve benzerleri, hallerinin değişebileceğinden, ölecekleri zaman kötü bir sürprizle karşılaşabileceklerinden sürekli korku içinde olmuşlardır (Aliyyü'l-Kârî, 1995: 183). Onlar kendilerinin cennetle müjdenmiş olmalarına hiç aldırmadan sorumluluklarını yerine getirmeye çalışıp, ibadet ve itaatlerini asla aksatmamışlardır².

c- Müminlerin şahitlik ettiği kişinin cennetlik olacağına şahitlik edilir. Nitekim Hz. Peygamber bir cenazeye uğrar. Orada bulunanlar, onun iyi bir insan olduğunu söyleyerek överler. Hz. Peygamber de: "Vacip oldu" buyurur. Başka bir cenazeye uğradığında da yine insanlar, ölenin kötü biri olduğunu söylerler. Hz. Peygamber yine: "Vacip oldu" buyurur. Bunun üzerine Hz. Ömer: "Ne vacip oldu? Ey Allah'ın elçisi!" diye sorar. Hz. Peygamber de: "Öncekini hayırla yad ettiniz, ona cennet vacip oldu; sonrakini de kötü kişi

2) Hz. Ebû Bekr, başkaları tarafından övülünce şöyle dedi: "Allah'ım! Sen beni benden iyi tanırsın. Ben de nefsimi onlardan iyi tanırım. Allah'ım! Beni onların zannettiklerinden daha hayırlı kıl. Bende olup da onların farkına varmadıkları kusurlarımı bağışla. Onların söyledikleriyle beni sorguya çekme." Yine bir defasında: Ben de şu yeşil ot gibi olmak isterdim; o zaman hayvanlar beni yerd (Suyuti, Tarihu'l-Hulefa, ty.: 116) Hz. Ömer de sürekli akıbetinden şüphe ederdi. Abdullah b. Amir b. Rabia şöyle diyor: Ömer'i yerden bir saman çöptü alırken gördüm ve şöyle diyordu: Keşke canlı bir varlık olmasaydım. Keşke anam beni doğurmasaydı. Ubeydullah b. Ömer b. Hafs da şöyle diyor: Ömer omzunda su tutumu taşıyordu: Kendisine: Bu da ne? diye soruldu. O da, nefsim beni böbürlendirdi, onu aşağılamak istedim, dedi (Suyuti, ty.:144).

olarak tanıttınız, ona da cehennem vacip oldu. Sizler, yeryüzünde Allah'ın şahitlerisiniz." buyurdu (Buhârî, 1992: Cenaiz, 85); (Müslim, 1992: Cenaiz, 60). Aliyyü'l-Kâfî, "Bu, zahire ve çoğunluğa göre bir hükümdür, fakat en doğrusunu Allah bilir." diyor (Aliyyü'l-Kâfî, 1995: 183). Fâhrü'l-İslâm Pezdevî (ö. 493/1099) de, peygamberlerle bir de onların cennetlik olduğunu bildirdikleri kişiler dışında kalan kimseler için "bu cennetliktir" demenin caiz olamayacağını, çünkü Kur'ân'da: "iman edip salih amel işleyenlerin cennete girecekleri" ifadesi ile genelini kastedildiğini, ancak Allah'ın sevdiği kişilerin cennete girebileceklerini söylemenin caiz olduğunu belirttiikten sonra: "Eğer bir kimse mü'min hali üzere baki kalırsa icma ile o cennete girer; fakat biz onun bu hal üzere kalacağını kesin olarak bilemeyiz. Bundan dolayı da onun kesin olarak cennetlik olduğuna hükmedemeyiz. Ama o kişi, bu halini devam ettirir ve müminlik sıfatı üzere ölürse cennete girer diyebiliriz." şeklinde kaydetmektedir. (Pezdevî, 1963: 175). Görüldüğü gibi bütün peygamberlerin cennetlik olduğu hususunda bir ihtilaf yoktur. Bunların dışında kalan diğer mü'minlerin kesin cennetlik olduğunu da söyleyen yoktur.

Sonuç

Yüce yaratıcı, insanları kendisine kulluk edip onu tanımaları için yarattığını; kendisine itaat edip doğru yolda olanları cennetle ödüllendireceğini; kendisini tanımayıp başkaldıranları ve inkâr edenleri cehennemle cezalandıracağını Kur'ân-ı Kerim'in çeşitli yerlerinde açıkça beyan etmektedir. Allah Tealâ'nın bu açıklamaları, umumi lafızlarla olup kişi düzeyinde olmamakta; bu açıklamalarında hem cennete hem de cehenneme gideceklerin genel vasıfları anlatılmakta ve vasıf sahipleri ismen belirtilmemektedir. Hz. Peygamber'in hadislerine gelince; o, ashabının önde gelenlerinden ve getirdiği din uğrunda hiçbir fedakarlıktan kaçınmayan, hatta peygamberlerini kendi mal ve canlarından aziz bilen sahabilerinden ve ehl-i beytinden bazılarını cennetle müjdelemekte ve onların cennetlik olduklarını söylemektedir. Müslüman alimlerin büyük bir kısmı da Hz. Peygamberin müjdelediği bu kişilerin cennetlik oldukları kanaatini belirtiyorlar. Kanaatimizce, Hz. Peygamberin onları cennetlik olarak müjdelemesi, onları teşvik etmek sevindirmek maksadını taşımaktadır. İslâm alimlerinin değerlendirmelerine gelince onlar da, Hz. Peygamber'in cennetle müjdelediği kişilerin cennetlik olduklarını kesin olarak söyleyip, "Ancak onların cennete gideceklerine şahitlik ederiz." demektedirler. Ardından da, cennete girebilmek için iman üzere ölmenin şart olduğunu, bunun da Allah'tan başka kimsenin bilemeyeceğini eklemektedirler. Dolayısıyla onların yaptıkları şey, hüsn-i zan ve hüsn-i şahadetten başka bir şey değildir. Cennetle müjdelenen sahabilerin, sâbıkûn-ı evvelinden, Bedir Ashabı'ndan ve Rıdvan Biatinde hazır bulunanlardan olmaları ve bu üç grup hakkında da, "Allah'ın kendilerinden razı olduğu ve onlar için cennetler hazırladığı" Kur'ân-Kerim de vurgulanmaktadır. İslâm alimleri de hem Hz. Peygamber'in tebşirinden, hem de Kur'ân'ın isim belirtmeden verdiği müjdelerden hareketle "aşere-i mübeşşere"nin cennetlik oldukları kanaatine varmışlardır. Onların bu kanaatleri kesin itikadî bir hüküm olmayıp, ictihadî ve zannî bir hüküm olmaktan öteye geçmemektedir.

Sonuç olarak şu söylenebilir: "Aşere-i Mübeşşere" konusundaki deliller, bu hususta itikadî bir hüküm oluşturmaya yeterli görülmemektedir. Dolayısıyla, bu hususun inkârı küfrü gerektirmemektedir. Zira bu konu "usûlü'd-din"e dahil değildir.

Kaynakça

- Aliyyül-Kârî (1995). *Şerhu Kitabı'l-Fıkhı'l-Ekber*. Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Âlûsî, Ebû'l-Fadl Şihâbüddîn Mahmud, (1985). *Ruhu'l-Maâni fî Tefsîri'l-Kur'âni'l-Azîm ve's-Seb'i'l-Mesânî*. Beyrut.
- Aydınlı, A.-Çakan, İ. L. (1991). "Aşere-i Mübeşşere", *DİA*, İstanbul.
- ,A.(1987). *Hadis Istılahları Sözlüğü*, Timaş Yayınları.
- Buhârî, E. M. İ. (1992). *el-Câmiu's-Sahîh*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Ebû Dâvûd, S.E. (1992). *Sünen*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Fîrûzâbâdî, M. M. Y. (1991). *el-Kâmusu'l-Muhît*. Beyrut: Daru İhyai't-Türasi'l-Arabî.
- İbn Hanbel, A. (1992). *Müsned*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- İbn Kesîr, İ. İ. E. (1970). *Tefsîr'u'l-Kur'âni'l-Azîm*. Beyrut.
- İbn Mâce, E. A. M. Y. K. (1992). *Sünen*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- İbn Manzûr E. C. M. M. (t.y). *Lisanü'l-Arab*. Beyrut: Daru Sadır.
- İbn Sa'd, M. (t.y). *et-Tabakâtü'l-Kübra*. Beyrut.
- İbn Ebi'l-Izz, A. M. (1995). *Şerhü'l-Akîdeti't-Tahâviyye*. Beyrut.
- İsfahânî, R. E. H. M. (t.y). *el-Müfredât fî Ğarîbi'l-Kur'ân*. Beyrut: Daru'l-Marife.
- Kâsımî, M. C. (1957). *Mehâsinu't-Te'vîl*. Mısır.
- Kâtip Çelebi (1971-72). *Keşfu'z-Zunûn*, M.E. Basımevi.
- Koçyiğit, T. (1980). *Hadis Istılahları*. Ankara: Ankara Ü. İ. F. Yayınları.
- Kurtubî, E. A. M. A. (1993). *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*. Beyrut: Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye.
- Mâturidî, E. M. M. M. (2003). *Kitâbu't-Tevhîd* (thk. Bekir Topaloğlu-Muhammed Arutçi), İstanbul: İSAM Yayınları.
- Nesefî, E. M. M. M. (1993). *Tabısratu'l-Edille fî Usûlu'd-Dîn* (thk. Hüseyin Atay), Ankara: D.İ.B.Yayınları.
- Okiç, M. T. (1959). *Bazı Hadis Meseleleri Üzerinde Tetkikler*, İstanbul.
- Pezdevî, E. Y. M. M. A. (1963). *Usûlu'd-Dîn*. Kahire.
- Râzî, M. Ebu Bekr (1980). *Muhtârü's-Sihah*, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Sâvi, A. (1358). *Hâşiyetü's-Sâvi alâ Tefsîr-i Celâleyn*. Kahire.
- Suyûtî, C. A. E. (t.y). *Târîhu'l-Hulefa*. Beyrut.
- Taftazânî, M. Ö. A. S. (t.y). *Şerhu'l-Mekâsîd*. Beyrut: Alemü'l-Kütüb.
- Tirmizî, E. İ. M. İ. (1992). *Sünen*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Zemahşerî, E. K. C. M. Ö. (t.y). *el-Keşşâf an Hakâiki't-Te'vîl ve Uyûni'l-Akâvîl*. Beyrut: Daru'l-Marife.
- Zehebî, E. A. M. A. O. (t.y). *Mizânü'l-İ'tidâl*. Kahire.